

Tema I.

El canvi social.

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA
Facultat de Ciències Socials

Francisco Torres
Departament de Sociologia i Antropologia Social

El canvi social: primera aproximació.

La societat moderna, sorgiment de la sociologia i estudi del canvi.

La modernització.

El pensament sociològic sobre el canvi i les idees de l'època:
la metàfora del creixement i la idea de progrés

Aguilar, S. (2001): *Ordre i desordre. Manual d'estructura i canvi de les societats*, Hacer, Barcelona. Cap. 5, pàg. 135-147; cap 7, pàg. 219-240.

Sztompka, P. (1995): *Sociología del cambio social*, Alianza, Madrid.
Cap 1, pàg. 34-45; cap 2, pàg. 47-65.

Dinàmica

Persistència / canvi

Una definició de canvi social. Propostes

- A. Transformació, modificació, alteració de les pautes que determinen el funcionament d'una estructura-societat.
- B. Procés de transformació social que implica la redefinició del sistema i de l'ordre social anterior en allò referent tant als grans processos socials com a les pautes, els hàbits i les formes de relació entre individus, i que al final formen l'estructura d'una societat determinada.
- C. Transformació contínua de les característiques que formen els entorns socials (mentalitat, costums, estructura social, divisió del treball).

Canvi social: primera aproximació

Canvi social: una successió de diferències significatives en el temps d'una realitat social que es transforma.

Nisbert (1976), Giddens (1995) i Aguilar (2001).

$$\begin{array}{ccccccc} A_1 & \longrightarrow & A_2 & \longrightarrow & A_3 & \longrightarrow & A_4 & \longrightarrow & \dots & \longrightarrow & A_n \\ t_1 & \longrightarrow & t_2 & \longrightarrow & t_3 & \longrightarrow & t_4 & \longrightarrow & \dots & \longrightarrow & t_n \end{array}$$

Tres notes de canvi:

- Temps
- Diferències que se succeeixen
- Transformacions que comporta

Canvi social. Nota 1: el temps

El canvi suposa una escala temporal.

el temps és una dimensió bàsica de tot fenomen social

El canvi té qualitats temporals: ràpid, lent, intervals.

Temps:

- temps quantitatiu, “objectiu” (rellotges i calendaris)
- temps social que
  - ↪ sincronitza les activitats;
  - ↪ garanteix la coordinació ordenant les activitats en seqüències temporals;
  - ↪ estableix l’actualitat;
  - ↪ permet la mesura i la durada de diverses accions

El temps com a construcció social (del temps premodern al temps modern).

Canvi social. Nota 2: diferències

Canvi social: successió de diferències d'una realitat social, ordenades temporalment

Diferències significatives i mesurables

Dos errors habituals:

A. Reduir l'estudi del canvi a la comparança entre situacions estàtiques ($A_1, A_2, \dots$):

- Se'ns escapen les dinàmiques [$\rightarrow$].

B. Considerar que cada realitat social ($A_1, A_2, \dots$) és un tot homogeni i que canvia per igual:

- Les realitats socials són complexes, heterogènies, segmentades,...
- El canvi serà, també, complex, amb diferents ritmes, diferent calat i conseqüències socials.

Com conceptualitzem un canvi que és complex, plural, heterogeni i, sovint, relacionat amb uns altres canvis?

→ Procés social, tendència social.

Canvi social. Conceptualització

Procés social: “Una seqüència de canvis interrelacionats”, Sztompka (1995: 29).

1. Una pluralitat de canvis.
2. Referits a un sistema, estructura o realitat social, que la modifiquen.
3. Estan relacionats casualment els uns amb els altres.
4. Amb una seqüència temporal.

→ Ex.: El procés de globalització.

Tendència social: Langlois i Glatzer (2001) (modificat).

Els resultats continuats i seqüencials de processos de canvi, que formen una direcció recognoscible i que permet un diagnòstic:

- Permet establir unitats precises d’anàlisi i explicació.
- En diferents camps socials o estructures.
- Fa operatiu l’anàlisi del canvi.

→ Ex.: La tendència a la baixada de la natalitat espanyola.

Canvi social. Nota 3: transformacions

El canvi social dóna lloc a transformacions. Resultat, $A_n \neq A_1$.

- Segons els resultats: 1) adaptació, reproducció; 2) canvi dins del tipus de societat; 3) canvi de tipus de societat.
- Segons el nivell de la realitat social: micro / meso / macro.

CANVI MACRO SOCIAL (Aguilar, modificat)			
		Canvi dins del tipus de societat	Canvi de tipus de societat
Temps	Llarga o mitjana durada	De la societat industrial a la postindustrial	Del feudalisme al capitalisme
	Curta durada	Transició política espanyola	Revolució russa 1918 Règim soviètic
		Reajustament estructural	Canvi d'estructura social

Canvi social. Nota 3: transformacions

Diferents caracteritzacions de tipus de societat

(Estructura i canvi. 1r quadrimestre)

4 qüestions sobre el canvi macro social:

1. Gran diversitat de cultures; nombre reduït de tipus de societat.
2. Situació dominant en la història: la persistència i no el canvi. Raons: inèrcies estructurals, dinàmiques grups privilegiats, adaptació via tradició,...
3. Història: alguns (pocs) grans processos de canvi social, de tipus de societat, que focalitzen l'atenció del sociòlegs clàssics.
4. Gran novetat: l'acceleració del canvi social a l'era moderna i, més encara, a la contemporània. Adaptació via canvi.

La societat moderna, sorgiment de la sociologia i canvi social

---

La sociologia sorgeix amb la societat moderna (la primera societat que es pregunta per si mateixa i vol dirigir-se).

Trets que cal destacar:

- Omnipresència del canvi.
- Un canvi macro social, de tipus de societat:
  - Societats europees d'antic règim a societats modernes.
  - Procés de modernització.
- Sorgiment molt marcat per les idees de l'època: positivisme, evolucionisme, el creixement i el progrés,...

La forma dels processos de canvi (Sztompka, 1995: 35 i següents)

Direccional (processos irreversibles, sovint acumulatius, amb efectes als successius estadis):

- Teleològics (orientats a un fi: Hegel; teoria de la modernització; Fukuyama)
- Desenvolupament (desplegament de trets, potencialitats, internes: tecnologia)
- Lineals:
  - Unilineals (una única trajectòria possible)
  - Multilineals (diverses trajectòries possibles)
- Amb ruptures, discontinuïtats, trencaments (revolucions): marxisme

No direccional

- Fortuïts, sense criteris discernibles,...
- Processos cíclics, recurrents: Pareto, Toynbee,...

La causalitat, causalitats, del canvi. Els actors → Tema 4

El procés de modernització

Modernització

És un procés històric, segles XVI - XIX, amb una sèrie de processos de canvi en diversos àmbits, interrelacionats i que es retroalimenten que van instaurar un nou model de societat (moderna, industrial).

Canvis

Demogràfics

Culturals

Socials

Polítics

Econòmics

El procés de modernització

Societats tradicionals

Societats modernes

Transició demogràfica

- Natalitat i mortalitat elevades
- Esperança de vida curta

- Descens de la mortalitat
- Descens de la natalitat
- Augment de l'esperança de vida
- Fort creixement demogràfic

Urbanització

- Immensa majoria de la població en petits nuclis rurals

- La població comença a concentrar-se en les ciutats

El procés de modernització

Societats tradicionals

Societats modernes

Del feudalisme al capitalisme

- Estructura econòmica amb predomini de l'agricultura
- Escassa mecanització i divisió del treball
- Relacions de servitud i vassallatge
- Intercanvi mercantil reduït (mercats locals)
- Economia de subsistència: producció per a l'autoconsum

- Creixent importància del sector industrial i dels serveis
- Alta mecanització i divisió del treball
- Relacions basades en la venda "lliure" de la mà d'obra
- Fort increment dels intercanvis mercantils
- Economia de mercat: producció per a la venda

El procés de modernització

Societats tradicionals

Societats modernes

Del treball a l'ocupació

- Espai: casa, camp...
- Ritmes de treball discontinus, cíclics
- Vincle entre l'àmbit familiar i l'àmbit de la producció
- Producció artesanal en tallers
- Control de l'artesà sobre el procés de treball
- Relacions regulades pels gremis

- Separació d'espais: domèstic i laboral
- Ritmes establerts, continus
- Desvinculació família i treball
- Producció obrera en factories
- Pèrdua de control de l'obrer sobre el procés
- Autoregulació econòmica: la "mà invisible del mercat"

El procés de modernització

Societats tradicionals

Societats modernes

Dels estaments a les classes socials

— Societats estamentals: grups socials amb situacions jurídiques i privilegis especials

— Estatus adscrit, sense possibilitats de mobilitat social

— Organització social basada en el parentesc, relacions vassallatge

— Societats de classes: grups socials, iguals legalment, però desiguals en el pla econòmic i social

— Estatus adquirit, amb possibilitats de mobilitat social

— Organització social basada en la participació en l'economia

De la família extensa a la família nuclear

El procés de modernització

Societats tradicionals

Societats modernes

Secularització

— Concepció religiosa del món

— La religió deixa de ser el referent par a explicar el món i organitzar la societat
— La idea de divina providència és substituïda per la del progrés

Racionalització

— Saber vinculat a la religió
— Canvi com a perill, enfront de la seguretat que ofereix la tradició

— Creixent confiança en la ciència
— De la tradició a la innovació
— Aplicació de principis racionals a la organització de la vida social

El procés de modernització

Societats tradicionals

Societats modernes

Individuació

- Relacions socials basades en la comunitat (gremi, senyoriu, vila)
- Supremacia de la comunitat sobre l'individu

- Relacions socials basades en la posició que s'ocupa en l'economia
- Creixent importància de l'individu

El procés de modernització

Societats tradicionals

Societats modernes

Sorgiment de l'Estat modern

— Coexistència, dins de l'Estat, de comunitats locals amb normatives legals específiques

— Drets estamentals

— Autoritat política basada en justificacions tradicionals

— Estat modern: caracteritzat pel centralisme administratiu i la unitat jurisdiccional

— Drets universals

— Autoritat política basada en les idees de contracte social i sobirania popular

Burocratització

Pensament sociològic sobre el canvi i idees de l'època

Segle XIX

Positivisme, concepció de la ciència

- Gran poder cognoscitiu (podem conèixer)
  - raó humana $\diamond$ raó universal $\diamond$ base món
  - explicació científica món = veritat = realitat
- Principis explicatius únics o centrals, molt poderosos i determinants
  - Una força propulsora de la història (diverses candidates)
- Relació causalitat: la metàfora del mecanisme
  - “una causa, un efecte” (Durkheim)
- Ciències socials = ciències naturals
  - Excepció: tradició alemanya
  - Les ciències de “l'esperit” → sociologia comprensiva (Weber)

Pensament sociològic sobre el canvi i idees de l'època

Evolucionisme

- No sols hi ha canvis, sinó un moviment únic, una evolució
    - ⇒ Fenòmens socials com un procés de canvis-estats segons un ordre de successió
    - ⇒ Gran referent, darrer terç XIX: teoria darwinista
- Prefaci Engels edició alemanya 1883 Manifest Comunista
- Evolució, canvi, s'identifica amb una lògica evolucionista
    - ⇒ Lògica immanent, prefixada, determinada

Les metàfores de l'organisme i el creixement

- Societat = organisme. Organicisme
  - “estàtica social” i “dinàmica social” (Comte)
  - “estructura” (construcció, disseny intern) i “funcionament” (Spencer)
- Estudi sincrònic (estructural, estàtic) i diacrònic (canvi, dinàmic)

Pensament sociològic sobre el canvi i idees de l'època

Les metàfores de l'organisme i el creixement

- Canvi social = creixement dels organismes vius.
- Canvi = desenvolupament que es dona quan la societat ha arribat a la fase apropiada d'evolució.
- Canvi social com el creixement dels éssers vius
  - Té una causa endògena, interna, molt poderosa i explicativa
  - Amb una lògica evolutiva unilineal

La idea de progrés

Lectures tema 1. Pràctica.

Tema II.

La sociologia clàssica i el canvi social (I)

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA
Facultat de Ciències Socials

Francisco Torres
Departament de Sociologia i Antropologia Social

L'evolució clàssic: Comte, Spencer, Morgan,...

Durkheim i el canvi social

Postulats comuns de l'evolució. 1a lectura crítica

Marx i el canvi social. La dialèctica FP/RP i la lluita de classes. Les diverses lectures i corrents en la sociologia marxista i crítica

Aguilar, S. (2001): *Ordre i desordre. Manual d'estructura i canvi de les societats*, Hacer, Barcelona. Cap. 7, pàg. 219-233; cap. 8, pàg. 247-268.

Sztompka, P. (1995): *Sociología del cambio social*, Alianza, Madrid. Cap. 7, pàg. 125-139; cap. 11, pàg. 183-205.

L'evolucionisme clàssic

Evolucionisme:

- Canvi com a successió d'estats, d'acord amb una lògica immanent.
- Metàfores de l'organisme i el creixement.

Diversos tipus d'evolucionisme (segons causa-tret definitiva del canvi i contraposició societat tradicional – moderna):

- Evolucionisme idealista: Comte.
- Evolucionisme naturalista: Spencer.
- Evolucionisme materialista, tecnològic: Morgan, Marx,...
- Evolucionisme sociològic: Marx, Durkheim, Tonnies.

L'evolucionisme clàssic

Comte

- ↳ Evolucionisme idealista.
- ↳ Motor canvi: ment, comprensió de la realitat social.
- ↳ Llei dels tres estadis:
  - ↳ Teològic: religió.
  - ↳ Metafísic: idees abstractes, racionalisme.
  - ↳ Positiu: evidència empírica, ciència,...

Spencer

- ➔ Concepció naturalista de l'evolució.
- ➔ Diferenciació; simple → complex.
- ➔ Societat militar *vs.* societat industrial.

L'evolucionisme clàssic

De la societat militar a la societat industrial segons Spencer

	Societat militar	Societat industrial
Activitat dominant	Defensa territori	Producció, intercanvi béns
Principi integració	Coerció, sancions rígides	Cooperació, contractes
Individus-Estat	Dominació ordre	Marc accions individuals; llibertat
Estat-organitzacions	Monopoli Estat	Autonomia organitzacions
Estructura política	Autocràcia	Democràcia
Estratificació	Adscripció, baixa mobilitat	Mèrit, alta mobilitat
Activitat econòmica	Autarquia, autosuficiència	Interdependència econòmica, lliure comerç
Valors dominants	Coratge, obediència, disciplina	Iniciativa, inventiva, independència,...

L'evolucionisme clàssic

Morgan

Antropòleg nord-americà; estudi pobles primitius:

- Evolucionisme materialista, tecnològic.
- Canvi per invencions, descobriments.
- Tres grans estadis:
  - ↳ Salvatgisme (foc, fletxes,...).
  - ↳ Barbàrie (ceràmica, animals domèstics, ferro,...).
  - ↳ Civilització (escriptura).
- Gran influència.

Base. *Sobre l'origen de la família, la propietat privada i...* Engels.

Durkheim

Perspectiva estructural i evolucionisme sociològic

Afirmar la sociologia, enfront de:

- La filosofia → concepció positivista.
- La psicologia i l'empirisme individualista anglès → concepció sobresocialitzada dels individus.

Concepció de societat:

- Tot cohesionat i integrat, amb propietats emergents.
- Fets socials: externs als individus, s'imposen a ells.

Anàlisi dels canvis:

- Els canvis socials explicats en termes de fets socials.
- 1r, causa; 2n, els efectes.
- Establir relacions de causalitat, mètode “variacions concomitants”.

Recurs a les generalitzacions (estadístiques)

Poc d'espai a l'agència humana.

Durkheim

Concepció del canvi:

Lògica evolutiva: creixent diferenciació, simple → complex

- *La divisió del treball social*
Augment de la població i de la “densitat moral” (interrelacions i complexitats)
- *Les formes elementals de la vida religiosa*
simple → complex

No fa un llistat de tipus de societat.

Pas de la societat tradicional a la moderna: natura diferent dels vincles socials.

Durkheim

De la societat tradicional a la moderna, segons Durkheim

	Solidaritat mecànica	Solidaritat orgànica
Activitats	Similar	Diferenciades
Vincle social	Consens moral i religió	Complementarietat, interdependència
Individu - grup	Col·lectivisme	Individualisme
Estructura econòmica	Autàrquica, grups autosuficients	Intercanvi, divisió del treball
Control social	Llei criminal, càstig d'ofenses	Llei civil, salvaguarda contractes

Tönnies

Evolucionisme sociològic

Tipologia canvi també fonamentada en els vincles socials

De la comunitat → societat

	Comunitat	Societat
Relacions, vincle	Parentiu	Intercanvi econòmic
Institucions centrals	Família	Estat, economia
Riquesa	Terra	Diners
Lleis, normes	Lleis "familiars"	Lleis contractuals
Àmbit social	Aldea	Ciutat
Control social	Tradicions, religió	Lleis i opinió pública

Actitud crítica enfront de la societat moderna:

"Rar exemple d'un evolucionista que no considera l'evolució com a progrés" (Sztompka, 1995: 132).

Alguns postulats comuns de les teories evolucionistes

---

1. La història segueix un model únic. Es pot predir el futur.
Hi ha lleis de la història?
2. L'objecte que canvia és la humanitat, com a totalitat singular. O la societat, concebuda com a sistema altament integrat.
Varietat de grups humans; heterogeneïtat interna.
3. El canvi és direccional i unilineal, amb una trajectòria preestablerta, irreversible.
Hi ha un únic model de canvi?
Com explicar les regressions, crisis, desfonaments,...?
4. El canvi és el desplegament de potencialitats immanents
I els factors exògens? (conquestes, difusió, desastres naturals,...)
5. El canvi passa per estadis, fases, (metàfora del creixement).

Alguns postulats comuns de les teories evolucionistes

---

6. El canvi evolutiu es considera espontani, involuntari, acumulatiu,...
Hi ha canvis socials induïts socialment.
7. El canvi evolutiu és, comporta, el progrés.
Crítica a la idea de progrés.

Hi tornarem:

Tema V. Lectura sobre Tilly. Vuit postulats nocius del segle XIX.

El canvi social en Marx

Arrels evolucionistes i hegelianes

Evolucionisme i altres idees segle XIX:

- Història com a successió d'etapes, idea de progrés.
- Generat per forces immanents, intrasocials.
- D'acord amb una lògica, llei de la història.

Impacte Darwin, Morgan...

Hegel. Filòsof alemany, idealista (1770-1831).

Història com l'autodesenvolupament de l'esperit:

- Alineació → amo-esclau → religió (edat mitjana) → raó (modernitat).
- Cada gran poble un moment del progrés de l'esperit: pobles orientals, Roma, pobles "germànics cristians",... Estat = "esperit del poble". Estat prussià.
- "L'astúcia de la raó" garanteix el procés.

La fenomenologia de l'esperit i Lliçons sobre la filosofia de la historia universal.

El canvi social en Marx

Hegel. Filòsof alemany, idealista (1770-1831).

La visió dialèctica. *Lògica* (Hegel) i altres obres.

- Ser: unitat de contraris, contradicció dialèctica.
- Tesis / antítesis / síntesis, nova realitat igualment contradictòria.
- Relació quantitatiu / qualitatiu.

Marx jove, membre esquerra hegeliana, crítica posterior.

Aprofitar Hegel, al revés, “amb els peus a terra”.

El canvi social en Marx

La concepció materialista de la història, el materialisme dialèctic,...

Materialisme

- Primer procés social: el treball, l'organització social de la producció.
- Edifici social: base econòmica → superestructura
ser → consciència, idees
- Idees determinades, "reflex",... Relacions socials.

Dialèctica hegeliana sobre bases materials.

Concepció de la història (lectures):

- ↳ Successió de modes de producció → estructura social (tipus de societat).
- ↳ Etapes d'un procés generat per forces immanents, contradiccions latents (FP-RP, classes).
- ↳ Procés europeu: primitius, esclavisme, feudalisme, capitalisme,
+ mode de producció asiàtic, procés general històric.
- ↳ El comunisme com a final de la història (de classes).

El canvi social en Marx

La concepció materialista de la història, el materialisme dialèctic,...

La causalitat del canvi social (lectures)

Doble dinàmica de canvi: econòmica / estructural; social / agència.

Dinàmica estructural (econòmica)

FP augmenten, les RP esdevenen obstacles → contradicció FP-RP → canvis modes de produir, canvis socials:

- La tendència de les FP al creixement (sempre?).
- Cada mode de producció és superior a l'anterior en FP (?).

Dinàmica social. La lluita de classes:

Crisis estructurals generen lluites, moviment, organització → exacerbació oprimits – opressors:

- Totes les crisis estructurals? Sense capacitat de reconduir?
- A més crisi, més lluita.

El canvi social en Marx

La vinculació entre les dues dinàmiques

En Marx no hi ha una única resposta

- Marx teòric: fort determinisme estructural, tecnològic; visió monocausal; FP-RP la força motriu de la història.
- Marx analista de la seua realitat: menys determinisme, amplària de factors i fenòmens socials (la sèrie sobre França).

Crítiques (lectures).

Unitat i tensió en el marxisme clàssic

Mirada sociològica: dialèctica forces estructurals i agents socials que actuen sobre bases materials (econòmiques).

- ✓ Tensions diverses en Marx i Engels.
- ✓ Diverses lectures posteriors.

El canvi social en Marx

Unitat i tensió en el marxisme clàssic

Gouldner (1983), *Els dos marxismes*:

- ⇒ Marxisme científic, determinista, economicista, estructural.
- ⇒ Marxisme crític, voluntarista i polític, més radical.

Dos sistemes (relativament diferents) de teoria que nodriran desenvolupaments teòrics i corrents polítics molt desiguals.

També diversos defensors de la coherència interna. Cohen (1993).

La interpretació “simpàtica” de Sztompka.

- Nivell historicomundial → teoria formacions socioeconòmiques (FP-RP).
- Nivell socioestructural → teoria lluita de classes.
- Nivell acció individual → teoria individu, praxi.

Tema III.

La sociologia clàssica i el canvi social (II)

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA
Facultat de Ciències Socials

Francisco Torres
Departament de Sociologia i Antropologia Social

Weber i el canvi social.

Les teories cícliques. Teories filosoficohistòriques. Els sociòlegs del canvi cíclic.

Ritzer, G. (1996): *Teoría sociológica clásica*, McGrawHill, Madrid. Cap. 7, pàg. 274-286.

Sztompka, P. (1995): *Sociología del cambio social*, Alianza, Madrid. Cap. 10, pàg. 169-182; cap. 16, pàg. 261-266.

Weber i el canvi social

Canvi social i sorgiment del capitalisme

L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme (1904-5).

➤ Tema i lectura Teoria

Per què el capitalisme sorgeix a Occident, en l'ambient protestant?:

- No únic condicions materials.
  - No afany de lucre, instint adquisitiu.
  - Ascesi, ètica luterana.
  - Idea puritana de professió: caràcter metòdic, racional i èxit econòmic com a senyal de gràcia.
-
- ◆ Puritanisme → ètica, conducta, caràcter → nova realitat social.
  - ◆ *Ethos* professional ← afinitat electiva → incipient burgesia, artesans...
  - ◆ Amb el “desencantament del món”, el capitalisme perd la sanció religiosa que ja no necessita, desenvolupa la seua racionalitat.

Weber i el canvi social

- 1. Les idees, la religió, com a factor causal de canvi social.** La cultura no té, sempre, un caràcter derivat, determinat (per factors socioeconòmics).

La rellevància de la cultura

- 2. La tensió culturalisme – multicausalitat en Weber**

Plànol teòric, més general: multicausalisme del canvi social

- Enfront de Marx: reconeixement del seu treball; refús de la concepció materialista de la història, per cosmovisió, reduccionista i unilateral (economicista).
- Clàusules de prevenció.
  - *L'objectivitat cognoscitiva de la ciència social, L'esperit,...*
  - La seua pretensió “no és substituir una concepció unilateralment materialista de la cultura i de la història per una concepció contrària d'unilateral causalisme espiritualista”.
- *Assaigs sobre sociologia de la religió (1920).*

Weber i el canvi social

---

2. La tensió culturalisme–multicausalitat en Weber

Plànol estudis concrets: predomini cultura

- Clarament *L'esperit...* (1904-5). Escassa atenció altres factors (Estats, codis normatius, mesures polítiques,...).
- Més matisat *Assaigs sobre sociologia de la religió* (1920):
  - Anàlisi comparativa Xina, Índia,...
  - Factors culturals, religiosos, també estructurals, politicoorganitzatius,....

3. El canvi com a conseqüència no intencionada d'accions dels actors

Accions intencionals puritans (gràcia) → *ethos* professional → capitalisme

- ↳ Procés s'autonomitza de les justificacions religioses.
- ↳ Es desenvolupa (racionalitat "formal").
- ↳ S'imposa, mitjançant la racionalització i la burocratització, als actors.

Weber i el canvi social

---

4. El procés de racionalització

- Tret bàsic del capitalisme modern, creixent racionalització per desenvolupament economia capitalista i organitzacions burocràtiques.
- “Racionalitat formal” (càlcul mitjans i finalitats, previsibilitat, eficiència,...) que genera pràctiques socials i disciplina.
- La “gàbia de ferro”. El pessimisme de Weber.

És Weber evolucionista?

No en el sentit de l'evolucionisme positivista, durkheimà o marxista.

Dos tipus principals de relacions: la comunaltzació i la socialització que caracteritzen les societats tradicionals de les modernes,...

Fil conductor de la seua visió de la història: “el procés creixent de racionalització i burocratització” (Mommsen, 1987; també Ritzer, 1996). No uns altres autors.

Teories cícliques

Visió alternativa a l'evolucionisme

- Canvi com a recurrència, repetició.
- Esgotament periòdic de potencialitats i retorn a l'inici del procés.
- Imatge: cercle, espiral.

Metàfora dels cicles: astronòmics, biològics, polítics, econòmics,...

Filòsofs de la història, historiadors, ... més que sociòlegs.

Teories cícliques. Precursors

Ibn Jaldun (1332-1406)

- Cicle regular. Historia Universal (àrabs, perses, berebers).
- Factors: vincles socials, condicions de vida.
  1. Forta solidaritat (*asbiyya*), dures condicions de vida → conquesta poder.
  2. Cultura sedentària, riquesa, debilitaments lligams del grup.
  3. Col·lapse del lligams socials, dispersió o conquesta per grup extern.
- El “primer materialista” (Marx).

Giambattista Vico

“Nova ciència” (1725): la vida social pot estudiar-se de manera científica.

La història com a espiral ascendent

↳ Salvatgisme.

↳ Civilització, ordre, raó, indústria pacífica.

↳ Decadència de la civilització i nova barbàrie.

Dos cicles: des de l'Antiguitat fins a la caiguda de Roma, des de l'edat mitjana al segle XVIII.

Concepcions cícliques. Teories filosòfiques-històriques

Oswald Spengler (1880-1936)

“La decadència d’Occident” (1918)

No hi ha un progrés lineal en la història sinó un conjunt d'històries de les altes cultures.

8 altes cultures en la història. Cada cultura-civilització:

- Cicle vital: naixement, joventut, etc.
- Fase decadència: civilització (cosmopolita, urbana, enfocament abstracte, pèrdua valors i consens,...).
- Articulada per un tema dominant (Occident: espai i temps sense límits).

Arnold Toynbee (1889-1975)

Unitat d’estudi: les civilitzacions, 21 en la història.

Civilització depèn: minoria creativa i condicions ambientals (naturals i socials).

Cada civilització-cultura s’articula al voltant d’una potencialitat específica, dominant (Occident: ciència i tecnologia,...).

Concepcions cícliques. Teories filosòfiques-històriques

Arnold Toynbee (1889-1975)

El cicle de les civilitzacions:

- ↪ Sorgiment: minoria creativa i noves respostes als desafiaments.
- ↪ Creixement, s'acumulen les respostes adequades, millora social.
- ↪ Decadència: manca de capacitat d'afrontar desafiaments nous.

Unes civilitzacions substitueixen unes altres (en una posició hegemònica).

Algunes derivacions contemporànies. **Les civilitzacions com a subjectes**

Samuel Huntington (polítolleg)

"Xoc de civilitzacions?" (1993), "El xoc de civilitzacions i la reconfiguració de l'ordre mundial" (1997).

Després de la caiguda del mur de Berlín, canvi model de conflicte (nivell global, mundial).

Civilitzacions nucleades tradició religiosa: islam, confuciana, occidental,...

Xoc per raons de poder i de diferències de cultura.

- ➔ Línia de fractura: Occident / Islam.

Teories sociològiques del canvi cíclic

Vilfredo Pareto (1848-1923). El canvi com a circulació de les elits

Anàlisi del canvi a nivell de societat-nació, no de civilitzacions.

Refús Marx, més en general tradició il·lustrada.

- Paper instints, tendències humanes, no racionals.
- Teoria elitista del canvi social (i de la societat en general).

Canvi social = reemplaçament cíclic de les elits per ascens, declivi i canvi.

Cada elit caracteritzada per uns valors, trets de personalitat:

- Domini polític-militar: lleons o raboses.
- Domini econòmic: rendistes o especuladors.
- Domini ideològic: sacerdots *vs.* intel·lectuals crítics.

A una elit d'un tipus la succeeix una altra de signe contrari.

Teories sociològiques del canvi cíclic

Pitirim Sorokin (1889-1968).

Nucli: cultura com a sistema integrat i amb una mentalitat pròpia.

Enfront de l'evolucionisme, la societat oscil·la entre tres tipus de mentalitat: sensata, ideacional i idealista.

- Es dona una alternança entre els diferents tipus de mentalitat, amb variacions noves però els mateixos principis subjacents. Història com a espiral.
- Cicle ideacional-idealista-sensata. Dos cicles: Grècia-Roma, Europa: s. VI-XX.
- Canvi per esgotament de potencialitats d'un tipus de mentalitat que obri oportunitats per a un altre tipus de mentalitat (a l'acció dels seus membres).

La influència de les teories cícliques: “sentit comú”, elits,...

Tema IV.

Desenvolupaments moderns.

Factors i actors del canvi

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA
Facultat de Ciències Socials

Francisco Torres
Departament de Sociologia i Antropologia Social

Desenvolupaments moderns de plantejaments clàssics:

El neoevolucionisme

Lenski, Parsons, Fukuyama,...

L'orientació weberiana. Contradiccions culturals del capitalisme, Bell

Causes i factors del canvi social

Aguilar, S. (2001): *Ordre i desordre. Manual d'estructura i canvi de les societats*,
Hacer, Barcelona. Pàg. 233-237 i 274-285.

Sztompka, P. (1995): *Sociología del cambio social*, Alianza, Madrid.
Cap. 8, 9, 16, 17 i 18.

El neoevolucionisme

Dècades 1960-1970

Reviscolament diverses versions evolucionistes.

Antropologia cultural

Sociologia:

- Lenski i Lenski: l'avanç tecnològic com a motor (neomarxista).
- Parsons: el neoevolucionisme de la diferenciació.
- Teories de la modernització.

Dècades 1990-2000.

Caiguda dels règims soviètics:

- Fukuyama: el model liberal i la fi de la història.
- Unes altres lectures: les revolucions democràtiques “des de baix”.

Similituds i diferències amb l'evolucionisme clàssic.

Amb diferents accents: pretensions menys generals (humanitat → societats concretes), evolució multilineal,...

El neoevolucionisme. L'Antropologia cultural

Antropologia cultural anglosaxona, materialista, visió àmplia de la història.

White i el determinisme tecnològic

- Cultura, mecanisme d'adaptació, amb diferents parts.
- Paper primari, sistema tecnològic, increment de l'ús d'energia.

Steward i l'evolució multilíneal

- ↪ Estudi comparatiu entre cultures.
- ↪ Evolució multilíneal: segons el marc concret de cada societat i el diferent ritme d'evolució dels diferents camps socials (cultura, economia, política,...) amb processos propis.
- ↪ “Els canvis estan lligats bàsicament a adaptacions noves exigides pels canvis tecnològics i d'organització de la producció” (Steward, 1979).

El neoevolucionisme. Sociologia

Lenski i Lenski: l'avanç tecnològic com a motor.

Hi ha tendències a llarg termini en la història humana.

La més important: l'avanç tecnològic i les implicacions d'aquest.

Avanç tecnològic: informació rellevant per a controlar l'entorn i que forma l'ordre social. Tecnologia → economia → Estat.

Hi ha retroalimentació entre uns altres camps i el camp tecnològic productiu.

El nivell tecnològic estableix les fases de l'evolució: caçadors-recol·lectors, agrari, industrial,... amb possibles línies alternatives.

Lectura neomarxista. Gran influència. Kerbo (2004).

Parsons: el neoevolucionisme de la diferenciació

The System of Modern Societies (1971)

Resposta a les crítiques creixents a l'estructural-funcionalisme. Entre altres: no explicava el canvi social.

Tot sistema social té dos tipus de processos:

- Integradors i de control
- De canvi estructural (toquen el centre del sistema de valors i normes)

El canvi es dona per diferenciació, adaptació gradual, inclusió de nous elements, amb:

- ⇒ Una creixent complexitat.
- ⇒ “Factor direccional,... l'increment de la capacitat adaptativa generalitzada.”

Parsons: el neoevolucionisme de la diferenciació

Estadis en la història:

↳ primitiu,

↳ primitiu avançat (apareixen els subsistemes socials),

↳ intermedi (escriptura i estratificació social) i

↳ modern.

En els diferents estadis poden donar-se fórmules diverses, però en les societats modernes es desenvolupen sobre la base i el tipus de la societat capitalista liberal occidental.

El sistema de la societat moderna és el dels Estats Units. Trets.

Les teories de la modernització

Dècades 1950-1970.

Canvis socials en un món escindit en Primer Món (EUA, Occident), Segon Món (URSS, règims soviètics) i Tercer Món.

Teories de la modernització: forma part activa de la política de la Guerra Freda, se centra en el desenvolupament del Tercer Món, oferir alternativa al bloc soviètic.

Postulats comuns (Smelser, Levy, Rostow,...).

- Els països avançats representen l'estadi futur dels països subdesenvolupats, endarrerits, pobres, que han de seguir un procés semblant.
- Un procés que requereix mecanismes tècnics aplicats per una elit, modernització "des de dalt".
- Transició complexa, amb tensions entre sectors tradicionals i moderns, fins que s'imposen el moderns.

Les teories de la modernització

Modernització: no tant procés immanent, com emulació d'un model per apropar-se al qual cal generar una sèrie de condicions (conegudes i que poden implementar-se).

Les teories de la modernització i política. Legitimació teòrica:

- D'aliança pel progrés nord-americana, dècada del 1960 Amèrica Llatina.
- D'intervencions en les dècades del 1980 i 1990 del FMI i del Banc Mundial.

Les teories de la modernització. Rostow

La modernització és un procés amb etapes diferenciades (Rostow, 1969).

Societat tradicional	Condicions de sortida	Moment de sortida	Maduresa econòmica	Societat moderna
----------------------	-----------------------	-------------------	--------------------	------------------

Visió evolucionista, funcionalista. *Alianza para el Progreso*

Crítiques:

- Caràcter unidireccional.
- Etnocentrista: exportació model occidental.
- Oposa tradició a modernitat. Cas de Japó, “Tigres Asiàtics”.

Crítica i reacció:

Teories de la dependència i del sistema-món (Wallestein).

El neoevolucionisme. Dècades 1990-2000

1989. Caiguda del Mur de Berlín i dels règims soviètics

Gran canvi, inesperat, desaparició règim soviètic,
forma en què es dóna la “transició” al capitalisme,...

Reviscolament tendències neoevolucionisme, després del descrèdit de les teories clàssiques de la modernització.

- ◆ Fukuyama: el model liberal i la fi de la història:
“Impacte mundial d’una forma d’evolució social, en molts sentits idèntic al clàssic, per a consum cultural de masses” (Aguilar, 2001: 236).
- ◆ Estudis sobre les transicions postcomunistes.
Teories de la “neomodernització” i “neoconvergència” que incorporen la idea de revolució democràtica “des de baix”, imatge més diversificada i menys optimista (Sztompka 1993: 162 i s.).

Fukuyama: el model liberal i la fi de la història

Reprèn l'esquema de Hegel

→ Història: successió d'etapes, model sociopolític, segle XX,...

El model liberal:

- ha derrotat els altres dos models alternatius, el feixista i el soviètic,
- i ha “resolt el problema de les classes en Occident”.

És la fi de la història: model liberal com a model superior

“últim pas de l'evolució ideològica de la humanitat i la universalització de la democràcia liberal occidental com a forma final de govern humà”

Dècades del 1990 i 2000: “transició” postcomunista, democratització Amèrica Llatina,...

Donar legitimitat científica a l'exportació del model liberal, llibertat de mercat i democràcia, de la mà de la globalització.

Crítiques als plantejaments de Fukuyama i altres → pràctica.

L'orientació weberiana

Importància causal de les idees, els valors, en el canvi social.

- Idees i valors formen les accions socials, la conducta significativa cap als altres...
- Canvi com a procés social, dinàmiques i tendències derivades d'un conjunt coherent ("afinitats selectives") d'accions socials.
- Cercar determinants importants dels canvis socials, dels "macro processos històrics del micro domini de les motivacions, actituds i valors humans".

Ampli ressò. Aplicada a diversos tipus de canvi: de societat o en la societat; dominis més concrets,...

Merton, Hagen, Bell,...

L'orientació weberiana

Merton i el sorgiment de la ciència moderna

El sorgiment de la ciència moderna. Anglaterra, segle XVII.

Diversitat tesis: desenvolupament aspectes interns pròpia ciència, per factors externs (el sorgiment del primer capitalisme,...).

Merton. Es deu tant a factors interns com a la mentalitat de la comunitat “científica” i a factors externs, socials.

- Demanda econòmica i militar estimulen els descobriments.
- “Convergència funcional” entre esperit purità i quefer científic:
  - Diligència pròpia vocació,...
  - Estudi i domini natura, millora vida dels creients, grat a Deu.

Afinitat entre el temperament purità, l'utilitarisme i l'empirisme.

L'orientació weberiana

Hagen i la personalitat innovadora

Personalitat innovadora: com a prerrequisit del creixement econòmic, l'extensió de la mentalitat empresarial i la formació de capital.

Hagen (1962); s'incorpora al corpus de les teories de la modernització, derivacions diverses,...

Personalitat autoritària (tradició, submissió, rigidesa,...)

→ societats tradicionals

Personalitat innovadora (novetat, control, flexibilitat, creativitat,...)

→ societats modernes

Sorgiment de la personalitat innovadora

- En condicions de desestabilització de l'estratificació social de la societat tradicional, determinats grups tenen una "retirada d'estatus".
- Alguns responen amb innovació i "rebel·lió", amb èxit, forma personalitat innovadora.

L'orientació weberiana

Bell i les contradiccions culturals del capitalisme.

Mitjan dècada del 1960, EUA, societat de consum, moviments contra la guerra de Vietnam, *hippies*, contraculturals,...

Societat: àmbits tecnoeconòmic, polític i cultural,
↳ principis reguladors, lògiques, valors propis

El capitalisme nord-americà s'ha sostingut en una "ètica protestant del treball ...ciment moral de la societat".

- L'àmbit econòmic i el cultural són funcionals.
- Estructures de caràcter coincideixen.

Amb el "modernisme": l'hedonisme, el culte a l'autorealització, l'extensió del crèdit, la recerca del gaudi,... això canvia.

L'orientació weberiana

Bell i les contradiccions culturals del capitalisme.

Amb el “modernisme”, el consum de masses,...

Dues estructures de personalitat diferents:

- ➔ Tecnoeconòmic: ètica del treball, respecte, ordre.
- ➔ Cultural: gaudi immediat, crèdit, qüestionament.

Hi ha una contradicció estructural. La crisi de la societat contemporània, finals de la dècada del 1960 i principi de la dècada del 1970, és cultural.

Quines diferències i semblances amb Sennett?
(Estructura i canvi. 1r quadrimestre.)

Factors i actors del canvi

Les causes del canvi social

Diferents candidats:

Estructura, tecnologia, idees, conflicte social,...

Marc explicatiu $\neq$ s. XIX (amb excepcions):

- No única causa, conjunt de factors,...
- No única gran teoria explicativa, teories d'abast mitjà (Merton).
- Moderar pretensions predictives, avanç tendències,...

Actors i actrius del canvi

El canvi social és un producte humà, conscient o involuntari.

Actors - agents:

- Grans individus, elits, grups, moviments,...
- Què espenta la gent a moure's? Espentar canvis?
- Per què la gent no es rebel·la més sovint? (Moore)

Hi tornem tema V

L'estructura com a causalitat del canvi

El canvi es pot deduir de l'estructura?

- ↳ Hi ha direccionalitat,
- ↳ podem anticipar el canvi i el sentit d'aquest.

El canvi **no es pot** deduir de l'estructura.

Raons teòriques, epistemològiques,...

- La dinàmica social està absent de l'estructura:
  - Òptica d'anàlisi, marc teòric,...
  - Model estructural ≠ realitat històrica.

“La formació de la classe obrera anglesa.” Thompson.
- Manquen els factors “conjunturals” (context històric, moviments, dinàmiques que se generen) i la seua combinació concreta.

L'estructura com causalitat del canvi

Raons empíriques, la prova de la història

Revolució russa 1917.

“La revolució contra el capital”, Gramsci.

- ➔ Diversitat de factors. Diversitat d'estudis,...
- ➔ Sociologia històrica. “Conjuntura històrica forta” (Skocpol).
Reunió o convergència de processos socials, acció de grups determinants, amb dinàmiques autònomes, no coordinades entre si, que conflueixen,...

Els fracassos predictius.

Maig de 1968. Caiguda del Mur de Berlín, crisi actual,...

Com pensar les relacions estructura – canvi?

➔ Debat

L'avanç tecnològic i la causalitat del canvi

Tecnologia: conjunt de coneixements, aplicacions tècniques i invencions.

Innovació tecnològica: conjunt de coneixements nous que s'han difós socialment (relacions, institucions).

No tant la tecnologia en "si", sinó els efectes socials d'aquesta (que depenen de relacions i estratificació social, mesures polítiques, concepcions).

- Revolució industrial, màquina de vapor i transformacions socials de l'Anglaterra protocapitalista (s. XVI, XVII).
Thompson, Tilly,...
- Xina, Europa, tecnologia s. XV i industrialització,... Jones (1994):
  - Ordre polític (múltiple i en competència; únic, període Ming).
  - Ordre social (canvi-apertura, rigidesa).
  - Mentalitat (canvi, estabilitat-continuitat; privat, comunitari).

L'avanç tecnològic i la causalitat del canvi

Són els factors socials els que atorguen capacitat de transformació a un estoc tecnològic.

Factors: interessos, dominació, poder,...

- Beneficiaris / “perdedors”.
- Disseny tecnològic per a reforçar asimetria organitzativa (de poder).
Taylorisme-fordisme.

Canvi i tecnologia segle XXI.

Internet, la “societat-xarxa” Castells → tema 5.

El conflicte social i la causalitat del canvi

Conflicte i canvi, interrelacionats. Causa? (conflicte → canvi)

Conflicte i cohesió social.

- Totes les societats: cert nivell de conflicte, mitjans i vies per ordenar-los.
- No tots els conflictes generen canvis rellevants; alguns cohesionen.
- Un tipus de conflicte, processos revolució social, han format canvis de societat (Revolució francesa, Revolució russa).
- Pot haver-hi canvis sense conflictes rellevants (societat globalitzada).

Conflicte (seguint Aguilar).

Lluita entre actors socials (grups, moviments, Estats) al voltant d'interessos contraposats, o viscuts com a tals, respecte a l'accés, disposició i gaudi de recursos escassos (materials, poder, simbòlics).

Fenòmens conflicte: expressió de

- Contradiccions substantives en el si d'una societat estratificada.
- Grups descontents que actuen i protesten.

El conflicte social i la causalitat del canvi

Perspectiva macroestructural

Diversos tipus de conflicte:

- Conflicte polític ◐ conflicte d'interessos ◐ conflicte societari.
- Cada tipus de societat, pautes específiques de conflictes d'interessos.

Des de la perspectiva microestructural:

- ✓ Acció d'individus, grups,...
- ✓ Factors "objectius", motiu (s) desencadenants.

Aguilar: variants de conflicte polític.

- Acció política (institucional, acció col·lectiva):
  - reforma, reconfiguració,...
- "Violència política organitzada" (conspiració, "guerra interna"):
  - canvi de tipus de societat, en determinades condicions.

Moviments socials com a agents del canvi

Grans individus

→ Sztompka, cap. 18.

Moviments socials

- Col·lectivitat de persones, que actuen conjuntament.
- Amb una finalitat compartida, que suposa un canvi.
- Baix nivell d'organització formal (≠ partits, esglésies, sindicats).
- Accions no institucionalitzades,...

Moviments i canvis socials. 2 visions “extremes”:

→ Epifenòmens de processos amb el seu propi ritme, espenta,...

Moviment com a expressió, no causa,...

→ Causa necessària i suficient:

No sols, “estructura d'oportunitats” favorable,...

Moviments socials i Modernitat

Rebel·lions, alçaments,... al llarg de la Història.

Segles XIX i XX. Moviments socials, paper central canvi.

Sztompka (1995: 308 i s.).

1. Reunió grans masses, interacció quotidiana (“densitat moral”. Durkheim).
2. Soledat en la multitud; anhel d’estar junts, d’arrels (Baudelaire, Tönnies).
3. Creixement riquesa, desigualtat, explotació i de la seua evidència (Marx).
4. Transformació democràtica sistema polític (Weber), noves oportunitats acció col·lectiva.
5. Èmfasi modern control i manipulació realitat, voluntarisme com a prerequisite ideològic de l’acció.
6. Extensió alfabetització, educació,...
7. Emergència i extensió mitjans comunicació de masses.

Moviments socials i Modernitat

Distints tipus de moviments segons època històrica.

Segle XIX i mitjan segle XX

2 grans moviments a Europa:

- Moviment obrer (fàbriques però també jornalers).
- Moviments nacionalistes (part. “insatisfets”).

Trets moviment obrer:

- Centrat interessos econòmics.
- Homogeneïtat classe components.
- Organització (nucli): jeràrquica, organitzada.

Específicats moviments nacionalistes:

- “autogovern nacional”.

Des de la dècada del 1970

Nous moviments socials.

Nous moviments socials. NMS

Des de mitjan dècada del 1980, NMS, “nous”:

Diferències moviments clàssics: sindical, veïnal.

Maneres de fer, expressar-se, organitzar-se, manifestar-se,...

Des de mitjan dècades 1970-1980:

- Feminista, ecologista, pacifista (míssils),...
- Impacte social, influència cultural.
- Continuitat limitada, en part institucionalització.

Des del final de les dècades del 1990, 2000:

- ❖ Antiglobalització, antigüerra Irak, solidaritat internacional
  - Incidència agenda, Internet, *mass media*,...
  - Grups locals amb connexions globals.
- ❖ Salvem el Botànic, Salvem el Cabanyal, L'Horta,...

Nous moviments socials. NMS. Teories

Teories del comportament col·lectiu

“Agent col·lectiu mobilitzador que persegueix l’objectiu de provocar, impedir o anul·lar un canvi social fonamental, actuant amb una certa continuïtat, un alt grau d’integració simbòlica i un baix nivell d’especificació de rols, i utilitzant formes d’acció i organització variables” (Raschke).

Teories de la construcció social

“En ells es construeix una identitat col·lectiva, mitjançant interaccions actives i compartides, produïdes per diversos individus que es relacionen entre si i que fan referència a les orientacions de la seua acció, així com l’àmbit d’oportunitats i restriccions en el qual té lloc la seua acció” (Melucci).

Teories del procés polític

“Es tracta d’una col·lectivitat de persones unides per una creença comuna (ideologia) i per la determinació de desafiar l’ordre existent en post dels objectius implícits en aquesta creença, fora de les vies institucionalitzades d’intermediació d’interessos” (Dalton i Kuechler).

Nous moviments socials. NMS. Trets

---

1. Agents col·lectius, heterogenis i plurals:
  - Tendències i corrents.
  - Nivells de compromisos, organització i mobilització.
2. Persegueixen canvis en l'ordre social.
3. Expansió relacionada amb la pèrdua d'interès i credibilitat dels mitjans convencionals, política institucional,... (no oposats a ella).
4. Els seus membres comparteixen interessos, certs valors i sentiment de pertinença.
5. Element de construcció d'identitats col·lectives.
6. Estructura organitzativa laxa, descentralitzada i participativa. Atomització. Formes de lideratge flexibles, poc convencionals,...
7. Diversitat de formes d'acció molt diverses, allunyades dels canals institucionals.

Tema V.

El canvi i l'estudi del canvi en les societats contemporànies

---

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA
Facultat de Ciències Socials

Francisco Torres
Departament de Sociologia i Antropologia Social

De la societat capitalista industrial a la societat globalitzada

Els qüestionaments de les perspectives clàssiques. Els postulats decimonònics i la crítica de Tilly

Alguns desenvolupaments contemporanis:

La sociologia històrica

Canvi social i agència

Orientació tecnològica-estructural: la societat xarxa de Castells

Aguilar, S. (2001): *Ordre i desordre. Manual d'estructura i canvi de les societats*, Hacer, Barcelona. Cap. 9.

Sztompka, P. (1995): *Sociología del cambio social*, Alianza, Madrid. Cap. 12, 13, 14 i 15.

De la societat capitalista industrial a la societat globalitzada

---

De la dècada del 1960 del segle XX, a la primera dècada del segle XXI

Gran canvi social... trets definitoris

“Societat postindustrial” (Bell)

“Societat xarxa” (Castells)

“Modernitat avançada” (Giddens)

“Postmodernitat” (Lyotard)

“Societat del risc” (Beck)

Societat globalitzada. Dimensions

Econòmica

Indústria	Serveis, financiarització economia
Producció concentrada Grans unitats	Empreses xarxa, deslocalització, subcontractació
Relacions regulades (grans grups: condicions, interessos)	Desregulació (situacions molt heterogènies)
Marc nacional, obertura internacional	Marc global

De la societat capitalista industrial a la societat globalitzada

---

Paper Estat: regular, intervenir, sector públic	Paper Estat: desregular, condicions polítiques de la globalització
Acords Bretton Woods	Major paper FMI, BM. Creació OCM
Keynesianisme	Neoliberalisme

Societat

Integració, cohesió social paper treball	Societat tres terços: integrats, precaris i exclosos
Grans grups socials, enquadrats,...	Pèrdua cohesió, menor enquadrament
Desigualtat, pal·liada EB	Augment desigualtat, exclusió
Drets ciutadania (base contributiva)	Minva drets (base més individual)
Acció EB: mínims universals	Minva xarxes protectores

De la societat capitalista industrial a la societat globalitzada

---

Demogràfica

Occident <i>"baby boom"</i> migrants (Europa central, EE.UU.)	Occident <i>"hivern demogràfic"</i> augment immigració
Resta món explosió demogràfica	Resta món reducció augment població, augment emigració

Ecològica

Problemes Occident: industrialització, urbanització,...	Societat del risc
Resta món urbanització, <i>"revolució verda"</i>	Greu alteració natura, canvi climàtic, accidents nuclears
	Desenvolupament <i>"sustentable"</i>

De la societat capitalista industrial a la societat globalitzada

Política

<p>Estat-nació</p> <p>Divisió tripartida: Occident, règim soviètic, Tercer Món</p> <p>Dreta – esquerra grups socioeconòmics també: nacionalisme - descolonització</p> <p>Partits i sindicats “enquadren”</p> <p>La política “embrida” el mercat</p>	<p>Crisi (relativa) Estat-nació Entitats supranacionals: UE Organismes internacionals “mercats” (capital financer globalitzat)</p> <p>Multipolaritat: EUA, UE, Rússia, països emergents (Xina)</p> <p>Dilució dreta – esquerra Nous moviments amb base religiosa, identitària, nova espenta nacionalista</p> <p>Dilució paper social, no institucional, partits i sindicats,...</p> <p>Nous actors polítics no institucionals</p> <p>El mercat “embrida” la política Globalització com a resultat de decisions polítiques</p>
---	---

De la societat capitalista industrial a la societat globalitzada

Pensament, ideologia, "idees força"

Keynesianisme + contracte social (diverses versions)	Neoliberalisme + desmantellament contracte social
Centres: societat i estat	Centres: individu i mercat
Cohesió social, solidaritat, igualtat (certa redistribució)	Llibertat, competència, responsabilitat individual
"Grans relats" (Lyotard) socialisme, liberalisme	Desprestigi "grans relats", gestió pragmàtica (Occident) Sorgiment uns altres "grans relats" (islamisme)
Seguretat, avanç conjunt societat	Emprendre, avanç diferenciat
Cultura societal-nacional tendència suau homogeneïtzació	Homogeneïtzació cultural Revitalització cultures locals Hibridació (cultures mixtes)

Els 8 postulats perniciosos del segle XIX. Tilly

Grans estructures, processos amples, comparances enormes. Tilly, 1984

Cal abandonar l'aparell intel·lectual del segle XIX, particularment pel que fa al canvi social... trets definitoris.

PRÀCTICA 5

Llegiu l'article de Castilla i assenyaieu dues crítiques per cadascun dels postulats (de l'article mateix o del material de classe).

1. La societat és una entitat, una mena de totalitat amb existència objectiva (organisme, sistema social,...).

Societat com a xarxa de múltiples relacions socials. Els nusos i entorns que considerem més rellevants els singularitzem pel seu estudi: Estats, organitzacions socials, grups.

2. La conducta social s'explica per les constriccions de la societat, de l'estructura social, sobre els individus.

Els 8 postulats perniciosos del segle XIX. Tilly

---

3. El canvi social és un fenomen general coherent, que pot ser explicat com a totalitat
Nombrosos processos implicats, no sempre coincidents en temps, ritme i orientació. Canvi: tendències que es decanten.
4. Idea de progrés. Canvi com a etapes successives i cada etapa més avançada.
5. La diferenciació, divisió i especialització, és la lògica principal i el tret dominant del procés històric.
6. L'ordre social depèn de l'equilibri entre diferenciació i integració MIRAR.
7. El canvi estructural excessivament ràpid genera desordres (desviacions i patologies socials).
8. Les formes legítimes de conflicte i coacció serveixen a la integració i al control i les formes il·legítimes sorgeixen del canvi i el desordre.

Gir vers l'estudi històric concret del canvi. Moviments socials, revolucions,...

Sociologia històrica

Sociologia històrica clàssica:

Marx (trilogia França XIX), Tocqueville, Weber

Eclipsi perspectiva històrica:

- Orientació estructural-funcionalista ahistòrica.
- Alguns estudis notables: Merton, Smeler,...

Nova espenta a partir de la dècada del 1980. Historiadors i sociòlegs.

Elias, Norbert.

El procés de civilització. 1982.

Perspectiva processal, canvi contingent, accions humanes en el marc de
“configuracions” socials.

Sociologia històrica

Sociòlegs històrics interpretatius

Thompson, Edward.

La formació de la classe obrera anglesa. 1963. *Misèria de la teoria.* 1979.

- La classe no és producte derivat de l'estructura, de les relacions de producció.
- La classe és un fenomen històric, format per un procés en el qual els subjectes i la seua experiència són bàsics.
- Contra el marxisme estructuralista (Althusser).

Sociòlegs històrics analítics

Moore, Tilly, Skocpol

- Aborden processos ben definits: orígens socials dictadura o democràcia; moviments socials i processos de democratització; revolucions.
- Es poden trobar regularitats causals en la història, d'abast limitat.
- Ús sistemàtic de la comparança, anàlisi similitud i diferències.

Sociologia històrica

Tilly, Charles

Alçaments populars XVII, XVIII, formació dels Estats moderns, revolucions i transicions polítiques.

Democràcia (2006)

Estudi del processos de democratització i democratització. 1600-2006.

Tres tipus de processos esmentats per la embranzida popular:

- “Integració de les xarxes de confiança” dins de la política pública.
- Eliminació de desigualtats de categoria en la política pública.
- Eliminació/neutralització dels centres de poder autònoms; més poder de la gent corrent.

Segons això, democratització i/o retrocés.

Canvi social i agència

Una agència gradualment secularitzada, humanitzada i socialitzada

Causa dels canvis:

- Forces sobrenaturals.
- Forces naturals.
- Grans homes (agència humana, no socialitzada).
- Estructura, tecnologia, diferenciació,... (sobresocialització; agència socialitzada però deshumanitzada).
- Agents socials, moviments socials (agència humanitzada i socialitzada).

Creixent importància de l'agència: actors socials que actuen en el marc dels límits i possibilitats establerts per l'estructura i que, al mateix temps que actuen, modifiquen aquesta estructura.

Touraine, Alain (dècada 1980)

- Societat com a resultat complex de relacions i conflictes socials.
- Agents i actors del canvi: els moviments socials actuant en el marc de la societat postindustrial.

Canvi social i agència

Giddens i la idea d'estructuració

Estructuració o dualitat de l'estructura: propietats estructurals són el medi i el resultat de les pràctiques socials.

Agents humans:

- Reflexivitat (modernitat).
- Incardinada en el temps i l'espai.
- Grups, gent,... rellevància vida quotidiana.

La història, el canvi, (sobretot amb la Modernitat) “és creada per activitats intensionals (agència), però (el seu resultat) no és un projecte intencionat”.

Canvi social i agència

	Potencialitat	→	Actualitat
Totalitat	Estructura	Desplegament	Funcionament
Realitat	Agència	Esdevenir	Praxi
Individualitat	Agents	Mobilització	Acció

La proposta de Sztompka

Tres nivells interconnectats, paper central agència i praxi.

La qüestió de la “potencialitat” i quan s’activa aquesta potencialitat.

Orientació tecnològica estructural Castells

L'era de la informació. 1998. M. Castells. Tres volums:

1. “La societat xarxa” (canvis des del 1970, sistema i relacions productives,...).
2. “El poder de la identitat” (resistències, tendències contràries,...).
3. “La fi del mil·lenni”.

Àmplia base empírica.

1. “La societat xarxa”:

- ↪ Esquema molt estructural, marxista (FP → RP → cultura).
- ↪ Xarxes (capital, gestió, informació) com a nova morfologia social.
- ↪ Economia capitalista amb un mode de desenvolupament informacional.
- ↪ Desagregació de les classes de la societat industrial.

2. “El poder de la identitat”:

- ↪ Subjectes: els que sorgeixen de la resistència a la globalització, basats en la identitat comunal.
- ↪ Crisi de les identitats i organitzacions pròpies de l'era industrial.
- ↪ conflicte: fluxos globals – moviments, identitats de resistència.

Orientació tecnològica estructural Castells

---

3. “La fi del mil·lenni”. Conclusions:

- ↪ “Nou món” generat per la revolució i la tecnologia de la informació
- ↪ Nova economia → economia globalitzada
- ↪ Nova estructura → societat-xarxa
- ↪ Nova cultura → cultura virtual, estils de vida

➤ Teoria sociològica contemporània. Tercer curs.